

զերիսու Յոյն օրինակաց մէջէն (ստորդ ծանօթ՝ տեկի քան 12) լրկ Ա կը ներկայացընէ պյո խօսմբը: Ա է Փարիզի գրասան թիւ 1711, ժմէ գործն, մա- դաղմթեայ. որ գերափառութիւնը շատ աղաւազ ու թէրի է, և առաքն գրչ արդիւկոց, որով նոր ձեռա- գրի մը պէտքն զդալի է: Աշեգասանդրէնան նկարա- դիրն շատ քիչ, կը կրն պյու ձեռապիրը, որոնց մէջ ե դիպուտական աւանդութիւնը մեծաւ մասամբ զեղ- չուուծ է, շատ մի դեպէ: որ յոյն ընթրիցըցաց ան- սփութ էնի փոփոխուած, միով բանի՛ յանձնու- ցել են. այսպէս կը դառնէնք ի Բ. եւ ասուն նուն են շատ օրինակը: Այս տեսակը հիմն է գրոց գրիթէ բուլը արքամնեան ներագութեանց: Ե է Փարիզի գրասան թիւ 1685, թղթեայ, 1469ին գոտուած: Այս օրինակաց, որոնք շատ աւելի կերպարանափոխի եղած են, ներկայացնոցին է C (թիւ 113 Supplément ի Փարիզ, թղթեայ, 1567ին գորուած:) Այս երեք տեսակ ձեռագիրներն հիմն առած է Միւլ- լեր իւր հրատարակութեան:

Յոյն ձեռագրաց պէսսիսութիւնը յետոց առիթ կ'ունենանք տեսնելու, երբ զեղինք հայ թարգմանութեան համեմատութեամբ: Բայց նախ քան այս մասին սկսինք պէտք ենք քննէլ հայ թար- գրին անհամական ձեւն, թարգմանութեան ժամա- նակն եւ անձն, հայ օրինակն կերպարանափոխու- թիւնն ի ձեռն կ'աշատապեցյ եւ այլց: նաև հայ թարգմանութեան ուն ու կերպ, լցոն եւ պյու հանգամանքն, որոնց վրայ կարգաւ կը խօսիք:

Դիրութեան համա մեր գրութեան մէջ կը գործածենք այս համառատութիւնները:

Ա. Բ. C = Փարիզի թիւ 1711, 1685 եւ 113 Suppl. ձեռագիրք, ըստ Հրատարակութեան Միւլլերի: Այս ձեռագրաց ներկայացնուած բնու- դրին տեսակն՝ ուր ճշգութիւն պէտք է՝ ա թ շ կը շնչառենք:

Ա. Բ. Գ. = Զեռադիրք հայ բնագրին մեր Մատանագարանին թիւ 90 դ. 68 և 57 Ա: Առա- ջինն է գրեալ ի Ա. Պոլիս, թղթեայ, հատրդիր է: լի նկարներով, և դրուած յարդ թիւն (= 1694): Այս առաջին օրինակն զա՞մ որ Կեշառութեցյ խելքարութեան օրինակին խօսիք է, մինչ երրորդն համաւասնան մեռով են. ասոնցիք երկրորդն բուն հա- մասառութիւն է հայ բնագրին, մինչ երրորդն ար- գէն աղաւաղման ծառն հասն հայց: Ասոնց վրայ մանրանան կը խօսիք ի կարգին:

L = Ձեռագիր Լայտէնի, (որպակ ծանօթ է Zacherի, Nöldekeի և Մüllerի գործքերէն):

Հ = Հայ բնագրի, ապ. Վենետ. 1842:

V = Հատիներէն թարգմանութիւն Վաղե- րեայ (ըստ Հրատարակութեան Միւլլերի):

Ա. = Ասորական բնագրի. (որվակ ծանօթ է Կեղևակերէ գրուածքէն:) Աւերիւ քանի մ'պյու համառատութիւնք ինքնին կը հասկցուին. որոնց վրայ ըստ տեղլոյն:

(Հայուանինիք)

Հ. Բ. Տ.

ԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՒՅԻՆ ԶԵՐԾՎԻՐԻՑ
ԳԻՒՆՆՈՑԻ ԿԵՑՈՒԵՐԸԿԱՆ ԳՐԱՑՈՒ

ՍՈՒՏ

Ղըքատ է թուով վիեննայի Կայսերական

գրատան հայ ձեռագրաց հաւաքածնորբ, թէեւ բաւական հին է պյո հաւաքածնորբ սկզբնաւո- րութիւնը. պյովէս որ չի կընար պյո կողմանէ համեմատուիլ ոչ Փարիզի եւ ոչ Պեռլինի, պյո հազիւ Միւնիէնի հետ: Թուական աղբատո- թեան աղակից է նաեւ բովանդակութեան աղ- քառութիւնը. վան զի պյո սակաւաթիւ ձեռա- գրաց մեծ մասն անհանակ է գիտութեան եւ մատենագրութեան առջեւ: Եւ սակայն կ'արքէ դիմուալ թէ քանի եւ ինչ գործեր եւ հայ մա- տանց գտանք շեղած նիկած են այստեղ:

Հաւաքածնորբ մէջ կան 28 թուով ձեռա- գիլը, որոնց հնութիւնն ժը—ծ. դ. գար կ'ել- լէ միայն: Ամէնէն հնագյու գրութեան տարին կը գտնէնք պյու ձեռագրաց՝ 1354 թ. Ք. (Թիւ 1.) ամէնէն նորագյունը՝ 1795 թ. Ք. (Թիւ 4.) Մնացելոց մեծ մասը ֆէ գարուն է, Յ հասա պապահովութեամբ ժօ. դարէն, որոնց հնու կընանք դասել նաեւ շըրորդ մը. (Թիւ 11.) Եսոր հաս կը գտնէնք ժը, եւ երկու հատ հնագյու ժո. դարէն: Բաց աստի չըսու ձեռա- գրաց թուականն անծանօթ է, ուստի ենթա- դրութեամբ միայն կընանք որոշել անոնց հնու- թիւնը. ըստ հատին ալ մերձաւորապէս գի- տենէք, պյոնքն՝ ծանօթ է մովի թէ որ տարիէն միրը չնն կընար գրուած ըլլալ: Եթէ հաւա- քենք ասոնց հնութեան վրայ ունեցած ծանօ- թութիւննին՝ կ'ելլէ հետեւեալ տախտակը.

Դրու	Տար	Թիւ Ձեռագիլն
Ժ.Դ	1354	1.
	1364	10.
Ժ.Զ	1565	25.
"	1567	15.
"	1580	13.
" (Անրէմաւորապէս)	1608էն յառաջ	11.
Ժ.է	1613	16.
"	1617	17.
"	1631	5.
"	1635	9.
" (Անրէմաւորապէս)	1638էն յառաջ	8.
"	1638	7.
"	1646	14.
"	1653	19.
"	1664	27.
"	1675	26.
" (Անրէմաւորապէս)	1684էն յառաջ կ'երեւայ.	6.
"	1685	20.
"	1688	21.

Ժ.Ը.	(Թերձաւորապէս)	1702Էն	յառաջ	18.
"		1713 (Երկու հատ)	22 և 23.	
"		1780		24.
"		1795		4.

Ասոնցմէ զայտ՝ ըսլիմք անծանօթ ժուականաւ են չըսր, եւ են թիւ 2, 8, 12 և 28: Այս 28 կտորին վրայ աւելցնելու ենք հատ մ'ալ (մեր ցուցակին թիւ 29) որ կը գտնուի Վիեննայի Ֆիշբուշ (Schotteler) կուռած թիւնեղիկան կրօնաւորաց գրատունը, եւ գրուած է 1714ին: Եւ երկրորդ մը (թիւ 30) հայդէւս Փրեծերիկոս Միշլելիք քով, որց թուականն անցայտ է:

Արդէն այս պարագայն՝ որ այս ձեռագրաց մէծ մասը ծէ գրաբէն է, կինայինք նշան համարիլ որ մէծաւ մասամին Աւստրիայի հպատակ երկիրներէն հաւաքուած են: Բայց նաեւ շատ մ'ալ տեղերէ ալ շնչեր եկեր եւ այլեւայլ հատներ, անպէս որ 13 այլեւայլ քաղաքներու անտուանք կը գտնենք ասոնց շարքին մէջ Առաջնին տեղ կը գտաւէ ի հարիէ Գամոսաց, “նորաշէն քաղաքըն”, որմէ 5—6 կտոր կայ (թիւք 7, 13 (՝), 14, 16, 17, 19), երկու կամ երեք, “Ալվակամ Լեսենիք (թիւ 15, 18 (՝), 25) երկու պետին (թիւ 22, 23): Մէկ մէկ հատ մասցեալ քաղաքները, որ են բիշա (թիւ 1), թրիեստ (թիւ 4), կամենից (թիւ 5), էջմիածին (թիւ 6), Կ.Պոլին (թիւ 9), “Ակինչեաց գաւառու” (թիւ 10), “Սէչովու” (թիւ 11), “Պասալու” (թիւ 21), Հռոմ (թիւ 26), Պարասու. (թիւ 27): Անցայտ կը մասն եօթն ձեռագիրը (թիւ 2, 3, 8, 12, 18, 24 և 28) որոնց ունանք անշուշտ “Զամոսաց գրուած ըլլալու են:

Այժմեայլ տեղերէ հաւաքում ըլլալով՝ նաեւ գրիչք եւ ձեռագրաց նախնական տեարք տարբեր ըլլալու են: Ամէնէն աւելի գործ ունի նախ “Յակոբ երեց”, որմէ երեք գրութիւնք կամ, (թիւ 7, 16 և 17.) ապա “Մինա Տիւերկացին” (թիւ 15 և 25): Ներկրորդ հայդէւսն Լալիոզ, որմէ կամ երկու գրութիւնք շահաւեաց նաև այժմ (թիւ 22 և 23): Ցերանց մէծ մասն հայ է ի հարկէ, բայց կը գտնենք երկու օտար Տիւեալին եւ երկրորդ մ'ալ վերապատ Քիչուունք գրատիւն անուն անձի ձեռք թիւած (թիւ 1, 3, 8): Աւելըրդ է յիշել միւսերն: — Մեծ շընան ըրած են այս ձեռագիրներէն ունանք, ոչ միւյն այլեւայլ անձանց ձեռքն անցնելով, ինչպէս կը ցուցունեն յիշաակալարնք, այլ նաեւ ունանք Փարիչի հայերական մատենադարան մոտած են, ինչպէս պիտի տեսնենք: Քիչ չեն նաեւ այնպիսիք, որոնց ինչպէս ժամանակը նոյնպէս գրութեան տեղը կամ գրիչը կամ տերը չենք:

Գիտեր: Խւրապանչիւր ձեռագրին վրայ հօսած ատեն նշանակուած են մի առ մի գրիչներն եւ սեալքը:

2ի գիտցուիր թէ այս ձեռագիրը երբ կամ ինչպէս մտած են այս գրատունքը: բացառութիւնք են քանի մը համար որոնց վրայ ունիք դցան տեղեկութիւն: Ասոնցմէ սանց գիտենք ստուգութեամբ տարին, եւ թէ երբ մտած են մատենագրաբաննին մէջ: Այլոց այլ այն տարին որմէ յառաջ կամ վերը չեն կնար ըլլալ: Հնագցնը՝ որ սասց գիտենք թուականաւ՝ է թիւ 6, որ պարզեւ արուած է 1697ին Աւստրից Կարոլոս Լէոնպուս ալքիդբախն, եւ կ'ենթադրինք որ շատ շանցան՝ եկած է մատենագրաբան: Ասոր ընկիր են հնութեան կողմանէ թիւ 1, 8, և 3: Առաջնը կը վերաբերէր Տիւեալին անձին, եւ իսունագ է մատենագրաբաննին համար 1754 թուին. նյոն անձին կը վերաբերէր նաեւ թիւ 8, որով ասով մէ Ժ. Գարու սկիզբներն ստացուած կ'երեւան: Ժ. Գարուն կար նաեւ թիւ 3, որ Նաբուլին Ա. ի ժամանակ Փարիզ տարուեցաւ, եւ որուն նշան գրոշմուած է կնիք մը (թիւ 1 և 191 ե): Նյոնպէս նաեւ թիւ 6 (թիւ 3 և 132 ե): թիւ 4 ընդորինակուած է 1795ին Թիւեստի Միւիթարեան Հարց ձեռոք, եւ թիւեստ նյոն իսկ հայսերական գրատան համար. որով այս 5 հատ նիմն եղած կ'երեւան հաւաքածիցիս Բաւական թուով գնուած են 1849 յուլիս 14ին. պայմէս թիւ 9, 12, 22 ՀՀ Երկու հատ ալ Կ.Պոլիէից “Արշակ Ալթունեանէն” գնուած են 1767ին (թիւ 24, և 25) երկուքն ի միամին 25 ֆլ. արժողութեամբ: Մանացեալերուն վրայ քիչ բան գիտենք: Ապա հովութեամբ 1721էն վերը հսու մուեր է թիւ 18, ինչպէս նաեւ թիւ 13 ասուգութեամբ 1720էն իսկ թիւ 11 գէթ 1696էն յառաջ չեն եկած հսու, եւ թիւ 17 հազիւ 1768էն ետքը անուած է:

Քիչ մ'ալ այս ձեռագրաց յարգը տեսնենք: Արդէն ցայժմ ըսուածէն կնայ իմացուիլ որ հայերէն ձեռագիր հաւաքելու մասնաւոր ինսամբ ցուցուած չէ, եւ հաւաքելու կտորները պատահական եղնակաւ եկած են եւ ոչ ընտրութեամբ: Ասոր համար ալ նիւթոց կողմանէ սանցնակ են մէծաւ մասամբ: Այս 28 ձեռագրաց գէթ 13 հատը մատենագրութեան համար անշան է, եւ են Մաշոցք 4: Ժամանգիր 2, Զեննադդութեան գիշը 2, ճաշօցք 2, Շաբակոց 1, Սաղմոնարան 1 եւ Պատարագաւամտոց 1: Մնացեալներէն 5 հատը քիչ մ'ալ-

ելի յարգ ունի, բայց լով եկեղեցական մասեւնագրութեան համար. եւ են Եպյամաւուըք մը (այլեւայլ Տետապրեքական կորոներով), Ժամագիրը մը, որ Հայալիզու Քարոզաց Ժամակրագութիւնն է, Սաղմոնդ երկու, որոնք Հայ ձեռքէ թարգմանութիւն են ի ունիբերն եւ ի Աստիքրեն, թէեւ ստրկօրէն. Աստուածաշունչ մ'որ մեծ յարգ ունի, ոչ միայն վասն զի հնի Կոսակարանի ձեռագիրը շատ սազմամիւ չեն մեր քով, այլ նաև իւր կատարելութեան համար, որով շատ մ'այլ գրութիւնք ալ ունի իւր մէջ, ի մասնաւորի Կորպէ Երէուսուն Նահապետոց անվաւերականը լի եւ անթիրիք: Այս 5 Հաստէն զատ երկու հատ կը մնան ոստուածաբանաւոն նիւթով, եւ են թարգմանութիւն լատիներին բնագիրներէ: բայց նաեւ ասոր համար աւելի յարգ ունին՝ որ ուրիշ տեղ դժուարա կինա գտնուիլ, մանաւանդ որ թիւ 2 Թարգմանչին ինքնագիր օրինակ կ'երեւոյ: — Ասոնց կարգէն է նաեւ Երուագիր թիւ 29 կամ Ակովացարի Բնենդիկտականից օրինակը. իսկ թիւ 30 (Փրեգ. Միւլլերի) Շարակնոց է: Ենթէ Հաշուննք պարզատուար եւ Յուռութիրը մը, կը մնան արդէք ունեցող լոյն ի ձեռագիր, եւ են. 1. թիւ 4, որ Համեմատութիւն է աստուածանչի տպագրութեան Երուաղէմ գտնուած հայ ձեռագրաց հետ: Բայց Ընդօրինակութիւն է այս թիւը, որուն սկզբնագիրը ի Ախննա Միմիթարեանց մատենագարանը կը պահուի: 2. թիւ 3. Հաւաքածացը պայիւայլ բառագրաց: 3. թիւ 10. Հաւաքածացը պայիւայլ գրոց Ծնորհալւոյ, Խփրեմայ, Մանդակունց եւ պայօց: 4. թիւ 21. Գողովածունկարուց, Ժամանակագրական տեղեկութեամբք եւն: 5. թիւ 22 եւ 23. Լակրոսի գրոքերը, Ընդօրինակութիւնը, թարգմանութիւնք ի լատիներէն, եւ ծանօթութիւնք:

Մեր այս ցուցակն մէջ իւրաքանչւեր ձեռագրին կը արագ երեք մասով կը խօսիք: Ասածնոյն մէջ կը դնենք այն ամէն բանն զոր գիտանլ բաղձալիք է, պահինք գրոց մեծութեան, գրից, թղթով, կազմին, հնաւեան, գրութեան, տեղւոյն, գրչն եւ ստոցողն վրայ տեղեկութիւնք: Երկրորդը մասը կը հազմէ գրոց բանն մարմինը: Երրորդը մէջ իւրեւ ուրոյն բաժնին զետեղուած են յիշատակագրութիւնք (կամ յիշատակարանը եւ լուսանցագրութիւնք) Անրօպէս ամէնէն վերջը կամ նաեւ մարմանը մէջ զետեղուած են ասս անդ պյիւայլ ծանօթութիւնք. բայց նապատակին չէ պահ մասն ընդարձակ բռնել, որով

ցուցակի շրջանէն դրւոս կ'ելլէինք: Ենթագրացս այս հաւաքածոյն շատ սակաւամիւ եւ բովանդակութեամբ շատ նման ըլլալով աւելըրդ համարեցակ նկրեց կարգաւ գասաւորիլ ձեռագիրներն, ինչպէս սովորութիւն է. այլ շատացնք այսու կարգաւ խօսիլ, որով գրատան մէջ զետեղուած են:

Թերեւե չէր արժեր պյառակի մամրամասն մեծաւ մասամիր անշանակ ձեռագրաց վրայ խօսիլ. սակայն մեր նպատակն է այս հատուածն իրեւե նախընծայ օրինակ հրատարակել աւելի ընդարձակ երագրով խմբագրուած 8ուցակի մըր մատենադարանի ձեռագրաց. եւ ասով գրգիռ ըլլալ այնպիս մատենադարանաց ցուցակներու հրատարակութեան, ուր Հազարներով մմերուած են հայ ձեռագիրը:

1.

[Cod. Arm. 1.]

Պ-Ծ-Ծ-Դ = 1354

Թռութեալ 115. էջ 229: — Մ-Ծ-Ծ-Թիւնի 20×13.5

տմ. - Գ-Ծ-Ծ-Թիւնի մաքալ 15.5×10 տմ. - 807. թ 25-30:

- Կ-Ծ-Ծ-Թ. Մուլիք նոր, պին եւ որոք: - Կ-Ծ-Ծ-Թ. Կաշէկազմ: Կուին առաջին երեսին վերի կուսի դրոշ դրոշական Ե Ա Բ Վ Վ * . մէտոնին նշան մն, եւ ատկ գոշուածն 17 * Գ * Լ * Բ * Վ * Տ * Բ * Ե * . որոք կը տնեսէ 1754 տարեթիւն: Այս տարին կաստական զրատան համար կամունած է զօրքը: - Աննա Մ-Ծ-Ծ-Թ. Մարու պահուած: - Գիշ. Պուռզին, ոչ մարու եւ ոչ այլող. այնուած ծնոր կ'ընեան գրաց, էջ 1-178 եւ 203-221 առաջին ընիւ մնորդ. էջ 179-205 ուրիշ զորք մն է. էջ 223-229 սորպայն ծնոր մը թանգ զորք է: - Դ-Ծ-Ծ-Թ. Թուրի սմիսէն եւ է Պուռզ վերջն: - Լ-Ծ-Ծ-Թ. Կարա սշանկուած են զրոց բաժանմանը: Ա-Ծ-Ծ-Թ. Գոնիւնիրմ զորուածն մէջ կ'ը- գ-կ-էն եւ: - Ժ-Ծ-Ծ-Թ. Պատաւանց գութեան: “Թ-Ծ-Ծ-Թ” (= 1354) Մ-Ծ-Ծ-Թ. Պատաւանց տեսան:; - Գիշ. Թուրի արեայ Վելետ: - Տ-Ծ-Ծ-Թ. Պիր (Թիզա քաղաք ստայիլ) ըն ու վանան Սրբուն Վայուած: - Տ-Ծ-Ծ-Թ. Ունիս գութե: - Թ-Ծ-Ծ-Թ. Աստվածական Պատաւանց. էջ 1 (Պատաւ) 3, 221 եւ 222: - Տ-Ծ-Ծ-Թ. Պատաւանց ամաստէն յառաջ զուուած կայ. Innocentius III. Pont. Max. libri sex de sacro altaris mysterio, Armenie. — Latinum exemplar habetur in Biblioth. Caes. IV. U. e. MDCCLIV (1754). Գիրը սախսարա կը վերաբերէ Սիբարտիսսուն Ձեմբուէն անուն անձի (Տմն. յիշատակ. 1.)

Պ-Ծ-Ծ-Դ ամենան է. (էջ 1.)

“Գիշ. Գիշ. Ամենանուրբ Խորհրդայ պատարագն, Ապարեալ հնագիւնուին Երբուրդ Դ-Ծ-Ծ-Թ ի վեցերորդ (այսուու) գիրս բաժանեալ: Իսկ ի թուին գրիշն Ա-Ծ-Ծ-Թ. Թարգմանեալ ի լատին լեզու ի հայ բարեա. ի թամիւն կատային եպիսկոպոս ի կարգէ Քարոզուց: Եւ օրինակենալ ի նոյնամբ նամին ի թուրու Անեղոյն Ալեքսանդր ի քաղաքն ուշ հոգ: հայանեաւ սրբան Անդրեա Հայուան, ի հայրազետութեան ինօվկնենիսի վեցերորդն:

1. Էջ 1- 56. Գիշ Ա:
2. Էջ 56-101. Գիշ Բ:
3. Էջ 101-118. Գիշ Գ:

4. Խէ 119—160. Գիրք Դ:
5. Խէ 160—210. Գիրք Ե:
6. Խէ 210—221. Գիրք Զ:
7. Ցանկ գրութեալ. Էջ 223—229:

ՅԵՇԱՍԱԿԱՆՑՐՈՒԹԻՒՆՔ: 1. Եջ ծ գրուած
և վարդ լրատութիւնի գրու։ Ex libris Sebastiani Tengnagel i. v. d. et Sac. Caes. Mat. Bibliothec.

2. Նշյ Էջ՝ Ի պետքն, կարմարիք։ “Սկսանի
գիրք յազարա պատրաստաց խորհրդաց. բացարձաւ
մէկնութեան ի Տեղանէ հնացենցիսէ երօրքէ եւ
թ արքմանեալ ի Լադինաց լըռուէ ի Տայտկան ի Տէր
թարդուէ կատարի Նորդիպուսուն”

3. Խէ 221, տող 13: “Կատարեցաւ գիրքու պատիկ
գործոյս (թու իւ ու ու գոյու)։ — Յափ մարդկանութեան
Տեղան մերց Յիշուառ Քիքուասու։ Ու Յ. Եւ Ե. Գ. Յամ
սկան (անշնչունէ) Թարգմանւցաւ զիրքու որ Կոյէ
մէկնութիւն պատրաստաց։ Առամք թարգմանած Եպիսկոպոսի
կոպու խոփոք, ի կարգէ բարապատահու։ Եւ նորցու։ Առամք
որուոց եւ փուու գոյի։ Թարգու արքի։ Աւելցուն,
ի յափն նոյնուն Տեղան մերց եւ փրկէն։ Ու Յ. Յու.
եւ Պ. Գ. յամենանի աւտորուու։ Ժ. եւ Գ. ու աւտարկաց
դիրք։ Ի քաջարին որ Կոյէ Պու ընդ հովանուածու որդյուն
Աստու Հայութ։ Եւ ի հայութական պատյանին
հնացենցիս։ Զ. Երրորդ։ Եւ փառքին եւն։ — Լատիներէն
առց մանքիթեանլի,

4. Խէ 222 լամիներէն կոր ոճ հոյ տառերու՝
անհնանկ գրութեալ, դժուարիթեանլի սատար։

Աւոր է հնա գիւղ Բամենից գուտառն (Հմեն.
Պատրիք Փարագ. ապ. Վ. Ենեն. 1873, էջ 470,
181) Պիւ և Ինկա բարպար խոբանի։ Խոկ Հայութ
ուսուն = Հայունու։ և Հայունու, պայտին Հայուն
ուսուն հոյէն վաստառունց Հայուն հաստատեաց
յայիշայլ, բարզու խոպան ի Ժ՞Ի՞-Ժ՞Ի՞ գորու.
յայու գի էր եւ ի կոյէ կամ Քիզ բիզու բարպար
Տանինայ։ Միաւ և եկիցնեն նորի նորիկան էր
Ս. Աստունէ, եւ յէջ քնաբեաւ յնթացուանց
երկու Հարթիւրու։ (Այսուու էջ 545, ծ. 2.)
Բառէն և կոյէիկուսու որին բարպարն, որուն
համար պիտինէ։ “Միաւ համանուն եղիկանզար
երեւնին կացեւու ի կաֆա, մերհամաննակէ,
կամ երիկոս կանաւ թաշուն։ Պլ յես թաւացէն
զէր զոր նուիկ առաւեաց Յօհաննէն ին
առ Աւանու Պ. թաւաւու մէր, յէջ Սսէփանուն
եւ այլ մթիկուսու պիտին յաբաց բարպարն
ձեռէւսու, որյ եւ վարին յիշ յայումը
ձեռէւսու, (եւ ոյն պահէնն ի բարպար ութիւնն
յիտայիւ)։ “Յափ Տեղան մերց Յիքուաք քիքն,
տուք ԽԾԾԻ, ամիս օգոստոս իդ, ի շոր ժամն
հանձուու ի ընթիւ պատառեւկ Հայուն։ Տէր
թաւաւուն եղիկանզար կավուու։ (Հմեն. Աւ-
րուու, էջ 545, ծ. 1.)

2.

[Cod. Arm. 2.]

Ժ. Գութը (՝)

ԹՈՂՂԹԸ 379; — Մեծութիւնն 22×15,5 սմ. —
Դրութիւնն միամին 15×11 սմ. — ՏԾՈՒ. 23; — Նկակն.
Թուղթ փալուն եւ որորն: — ՆԱԶՈՒ. Կաշկազազմ մարդուր:
— ՀԱՆԱԱԾՈՒ. մարդուր եւ պայտին մէջ: — Գիր.
նոր նոսորագիր կամ գիտարագիր միջակ մարդութեամբ,
և աւագութեամբ։ Այլիւան ժողու կը նշանաւին: —
ԱՅԲՆԱԿԻՒՐ: և ՍԿՂԹԱԿՈՒՐ կարուով ոն, սկզբանէն
սան ատաճեւու այսպան սկզբանաքարաբառ։ “Սնթա-

¹ Գրտարակար թ մշտակր թէ ար բարպարն եւ
բան էնեագրի մէջ է աս յեւածակարաւու։

որին։ Պատափանմամեն. Նախ. Ապա, եւն։ — ԱՌՈՒԱՆՆԵՐ
կարմիր գծերով Նշանակուած են։ — ԺԱՄԱՆԱԿ զրու-
թեան անամսօն: — ԱՌՈՒ. եւ ԵՒՌ. թթրան թարմա-
նչը ը ։ ԵԵՂ, Սոյսաւս անշայ։ — ԹԾԾԱԱԿԱԳՈՒՆ-
ԹԻՆՔ, է ԵԵՂ. ի նշանակ գատարէ Թթոյու մը պայ
զրուէ։ Տարի Տարի Յանձակ Տարի Յանձակ։ Յանձ. Տ. Յ. ա-
նիւթիդունք: Դոքի սկիզբն գատարէ Թթոյու մը պայ
զրուէ։ Մարտ Յանձակ Տարի Յանձակ։ Հայուն կոտա-
կին, եւ ԵԵՂ յամականութիւն։ յարմարութիւնն
եւ միաբանութիւնն ընդ նորոյս կտակի մէկնաբանի.
Հորդորեցնեւ նու ի Մորդինասէ Պիտենան։ յան-
ուու առաջաբան վարդապետէ Յիշուառ կարգէն։ լե-
զուու լադինական։ Եւ անսի թթրմանացին կարգէն։
Հայուն լեզու ի Պիտոսէ ի բարուու ի բարուու ի թթինիւ-
ցոյ։ (Յո յէտ) ի փառու Աստունաց։”

Թղ. 12—8b. “Առաջարանաթիւն հնեղի-
նակին, ը Բայց”

2b—8a. Ցանկ գրուց։
Թղ. 8a, 6—8b. “Առագեցութիւնը ի
թթրմանչէ.”

Թղ. 1—10b սկնեալ նոր ձեռու ըլ կը պկի
լինը և հայու 1—741, մինչ թթրմանչին ալ կը
շարուանափեւ մինչեւ 379։

Խէ 731—741. “Ցանկ սյըբէնական ի բոհ-
րոց։ Ի բաղկանակն ի Զ. գուակիք, որոց ամէն մէկը
կնադրեւ նու բանաւուած է։”

ՅԵՇԱՍԱԿԱՆՑՐՈՒԹԻՒՆՔ: Թղ. 8a, 6. “Առ
ագեցութիւնիքի թթրմանչն Մունէ ընթիցըօլ. առ
ի բարպար ըմբանել վիմասուածն որյա։ պարու է գիտել-
լոյսուիկ իրաւու. Հա կը նօսի նուեւ հարցական կտաի,
պառ շնիւրու գրծածածն թթուածն արտական քառական։
Կամեցայ զանաւուն, զգունին, եւ ընթիւ աստու-
ածան զոր համանաւել եւն։ Ապա (8a, 21) կը գուսէ.
Այս երկու կը նկանին նուի գերազանցագյն վար-
դապատան թիւն մտաւին. ի ընթիւ թթրմանանաթիւնն
որին։ (8b, 28) “Յազագ թթրմանանաթիւնն առեմ։
Թէ պոյնշնեւ եմ եւ ծնիւն եւ անսուած ի մէջ ամե-
նի թթրմանացն ժամանակին սյոսքի ու է զարմանկք.
Թէ ես թթրմանաթիւնն իմ իցէ անօսուած եւ սոր-
նացին քառ զոյսը թթրմանաթիւնն թթուածն ի սանե-
լու վրայի արուածն եւն։ որին կարեմ սաւել ամենային-
ի շնորհուածն ի պիտոսէ առաւեւ ոտեսուի ընթից-
մամբ առաւեւ տեսաբու այսուու։ գան թէ լիքեա-
նալով բազմու զոյսը տեսաբուն առաւեւ է առան-
ուած առան նորա որ զոս որդորիաց առ պյու-
տուի։ Ուշ թէ առեւ Վ. Ամէն։”

Թղ. 8b, 9 իւր գրծածածն շնիւրու եւ պի-
ւանա համա կուէ Արք Տէպանա եւ զայտ-
ուիկ երի սու ըսց սկնեալ յամ որ կամ բգիռ-
ուայ ու առան որոնն ի լոյ առել, որ կամ ամ-
մանեւիք ի բաց բանաւու զայտուիկ նշանան, կամ

ըստ համաթեան իւրօնմ պյով նշանաւ բացայալուն զինան:

Տեսան (Martin) էր յիսուսնանց կարգեն և ծագքի ի Հիլավենք, որ Բրամանցի մեջ բաղադրի առանձապահեանց գործիւներու ժամանակաւ, որ մագիստրոս է անշախ հայ թարգմանութիւն, որ մագիստրոս է անշախ հայ թարգմանութիւն սկզբանից օրինակը կերպաց:

3.

[Cod. Arm. 3.]

Թ.2է = 1638էն յառաջ:

Թողութիւն 95, էջ 191: — ՄԵԺՈՒԹԻՒՆ 20x16
տմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ նրանին, որոց ամին մէկը 16,5x14
տմ. — 807.Ք 31: — ՆԻՒԹ ԹԱՂԵՑ ԿԵՐ Եւ ոչ որոք: — ԿԱՀԶՈՒ: Կաշկազի: Կորի վայ զորոված է: «Dikcionar Armenorum. Christopheri Gluskovici»: — ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍԱՍԱԲ. ԾՈՒ Եւ ԽՈԽԱՎՈՒԹՅՈՒՆ Քասանա: — ԳՐ. Մարտառ Խօսդարի, յոթ, այսեալ զորովածամար: ՂՈԽԱՎՈՒԹՅՈՒՆ Առ զծորութ: Ցանա յանիք: — ՄԱԴՐԱԽԱԴՐՈՒԹ Կարմիր Աշանպատած: — ԽԱՍԱՐԿ. Թղ. 106ե, 107, 173, 174, 176, 177, 179, 182, 183ե, 184, 185ե, 186, 187, 188, 189, 191ե: — ՄԱՇԱՆԱՆ: Թ.2է: (1638) տարին յանակ: — ԳՐՈՒ Եւ ՏԾՂԱ Ապատ: — ԾՈՒ: «ՏԾ Ներս Յօնու Վօթ օուս», եւն տն Երշաբատակարիս: — ՅԻՇԱՑԱԿԱՎՈՐՈՒԹԻՒՆ: Թղ. 1ե: — ՏԵՂՄՈՒԹԻՒՆԵՐ: Այս ճափածուն նախալին Ա. ի ժամանակ Փարիզ տարուցաւ, բայց յիշու ես առնելեամազ. իշխան Աշանպատ է ճափակի ցողակին մէջ: Կիրք կայ Թղ Ան Եւ 191 «Bibliotheca Imperiale»:

Ատաւեան է հոսուածոյ, որուն մէկ կան:

1. Բառաբէր Հայերէն է Թումբուրէն. էջ 1—
106ա:

Նոր մէկը առ առ առ լատիներէն ալ դրէր է դիմոցք, բայց ոչ շատ յանակ: Օրինակ (Թղ. 86Տ, ա): «Հայեալ կաթուն քիշ բարունաւուն»: «Պատարագութ աղջուն Հայոն են, ոն մեղք մ'ալ քանի մը առ որպարաթիւներ դրան է»: Թղ. 106Ե—107Ծ գտասակ:

2. «Բառ Երբույջոց.» էջ 108—118, Հայերէն մէկութեամբէ: Սիլէբ. «Առաջ. երկիր կամ. կյու կամ. երկիր մարմացեալ կամ երկիր կարմիր կամ երկիր ու են:»

Առօր ցոր յաստիկ անսամբ մէկութեանց կոյս մէկ խան պյու բառեալ էն: Բայսական յաման կը գտնեան մեռարտց հայապածից մէջ այս եւ յաշերու կործակը:

3. «Բառաբէր Երբույջոց.» էջ 118—159, Թղ. 118Տ, ա, 6. ԿՐԵՇԷՇ գրուած. «Այս բառոց էն քերթուականը վասն շափոյ հոմերայնն առավելու: վասն զի քերթ ողակն: արհեստքն շափառերակնը են եւ չափով վարին. ին են որ գեղ-շուկէ են որով ճարտասակն վարին զի յաճախտակի փոխարքին տակ զարդու: ճարտասակիցն եւ հարկ է յուշահամար եղանիք:»

Օրինակ: «Առուածածուած առառածազարդ: — Առուածածառութիւն, ասին յեղանուկն, որ դքիս սուրբ կամատրէն:» — «Առածածառութիւն սուրբ յիշանաւուն:» — Այս գիշեր բարունին ուրիշ դիր է քան Թղ. 1, պյու նոյն է զին:

4. ՄԵԿՆԱՂԱԿԱՆ բառաբէրը սակաւ բառերու. էջ 159—168. Սիլէբ. «Առուած վանմական եւ հնենաբուն գյուս թիւն:»

5. «Հանրէն բանասուրեցաց խունուունիմուր սորութիւն, նորմանցիցն անի բանը իւնաւուն: ու էջ 168—172, Սիլէբ.» Անհատ անմաս, անփառուուն անբառա:

6. «Թարբուանութիւն Պարէց Վարդան քրոց,» էջ 172—173: Երեսոն եւ վեց բառերու մեկնութիւն, Սիլէբ. «Աբբարդութիւն (Դահակառաւն, կամ լուսամատ: Բառայիշ: մեղա, քասարան, կ. կրից (Վարդան) գոտին գոտին աշնան խոս է զօր այլ գործ առան առէ լուսակցած: կ. գող եղանց ու են:»

— էջ 173 վերջըր կոյս և Հայկանուն անուանուն, այսինքն Սոսուած բառին հորվան տախտակ մէ։ 7. Բառապատ լատիներէն. էջ 175—190:

կ. 175. Ե տառ:

կ. 178. Ֆ ու:

կ. 181. Գ ու:

կ. 183. Հ ու:

կ. 185. Ի ու:

կ. 190. Լ ու:

Բառանդակ այս կոորը մէկ ենաբէ է:

8. «Ճամէ սուբի կոյս ՄԵՐԵՒՆԵՐ:» էջ 191: Սիլէբ. «Սիկորն այսպէս արա, յաւանին ասս Հայր մէր եւն, ի բոլորունին ուրիշ ձեռքէ:

ՅԵՇԱՑԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆ: Թղ. 1Տ. մուշ ք. բարեւ պյուտ «Մէն տեր նկրեւ Հլուար Վայ ու Ամուսնուն պուաքունին բարուն (Դ) Պաշարված կիրակուն:» ուրիշ սուբին-սուբուն ու վուս պատմութիւն (Վ) միկա (ոյսին ու ուժի): Թղ. 1Թ. Հայման: է. ու. ՔՀ հայրն ու օրին վեկյութեան պյու ժէ սօթօն ապքեսի. ը էվքավիլյուտիւն (սութիւ):

Ոյսինան Ոյօցան ի ժամանակարութեան ամի 1662 (Ճեր. Ներ Մատենադարանի Թղ. 78) կը գտի «Սոյս Նիկողոյան ենիալ ի կանչեցի, ի խնդրոյ յասաքուացի հոնդական կիրակուն Համապատակ գոր ինւէն կատաշապոյ դանահարան էր: և ցիւ Ներեւուն Հւուդուլէ օվիդիու կամնին ցու կայուցանէ, յամի 1662, Սիլէբ. 8:»

4.

[Cod. Arm. 4.]

ՈՄԱԿԻ = 1795:

Թողութիւն 7Տ: — ՄԵԺՈՒԹԻՒՆ 29x20,5 սմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ 24x17 սմ. — 807.Ք 39: — Նիսթ Թանի պյուն եւ կոշու: — ԿԱԱԱ. Կիսաւած, (Կանչն կարմիր է:) Կոյո կանալ զրումած է «Սուբի ՄԵՐԵՐ:». «Sergio Malian: — ԱՆԳԱՄՄԱՆՆԵՐ: մարոր պատուա:» ուր նօստացար կամ ֆախրաքիո, մէջն մագութեանը: Գիշը աստիճանաթիւնի ըլալով ամէն ենան սինավանը ու սամառած է, որոց առաջին կը ցոյցն համամատելուն էշ, երկրորդը՝ Սոսուածաշչի համամատելա սարք, եղորուուն մէջ է դորուն սատօրութեանը, ըորորու եւ այլ միւր սաբզերութեան ունեցող ծոռազու թիւն են: ու ՈՐՈՇՄԱՅԻ վրա եղանմ զիտութիւնի կան համարչն: — ՓԱՄԽԱՆԱ 1795: — ԳՐՈՒ. անշուշտ թիրեսին Հարց Միթիթարեան մէկ (հմտու. Ելշատակարա): — 807.Ք Թիփստ: — ՏԵՐ. Անարաքի Սիլիթարա: — ՊԵՇԱՑԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆ (էլ), 96, 128, 246 եւ գլամուրաբար էջ 144—148: — 807.Ք ԱԿԻԹԹԻՒՆԻ: Թղ. 76 (գտարակ) ներեւի կոյսն կայարաքանակարա: Տրետ, 1795, Anton Ütsch-kardaschein Mechtharista. Dor. (Թղարակ), 1795, Անտոն Աւշապատշեան կ. Միթիթարեան:)

Վաստանն է համեմատութիւն ձեռադրաց սուրբ գրոց տպագրութեան հետո:

Էջ 1. «Եղիշ յԱվա Տեղա 1773.

«Սատուածաշունչն տպագրեցեալի Միլիոր Աբբայան համարեցի ընդ Գրլոց Աստուածանչից, ուրեին ի Դրամական Աբբայոց Յուիթեցոց ի սուրբ քաղաքաց Երանութիւնում: Եւ որ ինչ անհամեամա կամ աւելի (կամ) պակաս գտանեցաւ ի Գրչացն, Գլխավու եւ համարովի աստ ժողովեցի: Խոհ զինի բանից եղած Հայկերէն թիւին, ցողանեն կամ Աստուածանչից թիւ ի քամին տեսեալ ենք նոյնիւու:

Հանճէց Սորիէս Աբբելոյ:

ԵԿԵՑԱՆԿԱՐԻՒԹԻՒՆՆԻ: 1. Էջ 96. Բարուքայ գրեն եռըք. «Աւելորդ բարին բարուու թղթոյն ի մի օրինակամ մասն գտանեցաւ, եւ այն եւս ու երանոր ընտիւթեցն: վասն որյ ու եղել համամատէլ: կարծէի թէ Ուստի ուստի զարմատուու ու տեսնելով ի մէջ Հայոց, ինչն նորդ թաքամնեալ է: զայս աստիք վասն անհամեամառնեան եւ ոչ հաւատի կարծէու:

2. Էջ 123 կը պիդ նոր կառականին համեմատութիւնն, եւ գրուած է «Հետեւի աստիք համեմատութիւնն առ լուսութիւնն, եւ ընթեցքն է ըստ առաջ ջն զնելոց, ասկայն առանց պատուու եղեալ զին վեց դիմ նշանակ ի ծացաւու զայս որ ի ոսից գրելոց ի հայոց Երևանուու ևս լուսուու իս վասն ի վեց նույն պատրիքեալ վորու կառականն եղեալ կան: Խոհ մացեալին ոչ դասնին անդու:

3. Էջ 124ն գրութեան մը համար «Միայն ի մի աստուածն գրեցեալ ի հոգի, ի ժամանակի ուուշ թան մուրասին»:

Մէկ թուղթ է Ընկ ըստ աւետարանաց համեմատութիւնը:

4. Էջ 143—148. «Դանաւուու հան շահուուի իւշցեցու ուսուու բնիւու:

«Ամենան եւ գրասէր եւ ընթերցաւէր անձանց յայտ է թէ պահն միալանիք եւ պակասութիւնն եւ աւելըցութիւնն աստիք ըստու իւ բանից, եւ կամ զանազանութիւնն հպավմանց եւ թուուց ի փամաց գտանին ի գրադիք գրանան մըր, զամանակ է նաև անցուցութիւնն եւ անհամութիւնն գրագրաց երկրորդ՝ երկարութիւնն ժամանակն յօթէնէն թարգմանան: եւ երրորդ զանազանութիւնն օրինակաց ի զանազան գտաւուու... (էջ 144, 10) Վասն որդ եւ ես ի ներքու զրեցեալ յետին եւ որուու ամենան կրօնաւորաց Հայոց, 1773 թուու Քրիստոնի, ի սուրբ քաղաքու Երևանուց զը ինչ իւսաւ ի այս ուստիւու ամանես գտանեցաւ առաջ յայտն եւ յայտն առ լուսուու զամանական գտաւուու... (էջ 144, 10) Վասն որդ եւ ես ի ներքու զրեցեալ յետին եւ որուու ամենան կրօնաւորաց Հայոց, 1773 թուու Քրիստոնի, ի սուրբ քաղաքու Երևանուց զը ինչ իւսաւ ի այս ուստիւու ամանես գտանեցաւ առաջ յայտն եւ յայտն առ լուսուու զամանական գտաւուու... վասն ամանց պահանա տանց բարայի տպացուցաւ Աստուածանչին, յամենա ուստանաւուու առնեց եւ զգաւանեցեաւս... զինով եւ համարով յամենա ծովագիտիք: Նև զինի ընթեցեալ զերկուա բառաւ աստանան, եւ յայն զինի յիշաւակութիւնն գոյնն վասն ամեղաց առար գրու, վասն ամանց սիսալանա տանց բարայի... ցանկալան կարգաբարեալ որոնէիք յամենան աստուածանչն զինով: Եւ զր ինչ ըստ մատու գրեցելոց գտանեցան՝ առեալ վասն ի վայ յասուու թղթոյ զնացեալն թողի ի բաց: Եւ զինի սոց ըն-

տրեայ, Աստուածառչուց զամանական կարի հայուննան, ընթեցեալ նուուի գիտուու ուրուսուէտի ուրուս փոխ առ փոխ երկիրս ընթեցեալ համեմատեցար տպագրեցեալ Աստուածանչնեն, եւ զր ինչ աւելի կամ պալազն միոց բանից գտանեցան՝ զայն եւս ժողովլիքի ի տեղութիւն:

Դեռ շատ երկար է այս յիշաւակագիրն, որուն մէջ մի առ մի կը սուրպարէ իւր համեմատութիւնն կերպն, եւն զու զնաւ աւելուր համերցաւք: Այս յիշէ նաև քանի մը հին ձեռագիրներ, պայպէ համար մը կէցնի թուուն ի Սրբաւու գրեցէն: Թէ սէ ի մի կամ կարաւարնեւն յայտ հին վասն առ մարգարեւութիւնն շուրջ զինց հարիւր թականան գրեցեալ գտանու: Մի միշտ Աստուածանչնեն, որ գրեցեալ է ի հաշութիւնների, ըստ մարսն ի Մարտաւու կպարուս, եւ ըստ մարտն մըր ի Լամբրոնի ի Սլեմայ անապատնու: — Էջ 148, 21 կը լընայ այս յիշաւակագրութիւնն եւ կը սուրուսուրու, «Ասուատ եւ անապատն ծառայ ծեման Սպարդի վարդացած համենցի առինի մատեն: միամակն միարան եւ ժամանակն ի սուրբ քաղաքուն մը գրեցեալ է ի հաշութիւնների, ըստ պարտական համարէն գտանու:»

5. Հոս տակը սուրպարտուած է: «Ես ի ներքյ գրեալ վլայեմ մանեան հաւատարմութեամբ, զի այս ձեռագիր մատենն՝ ընտափու եղեւ ըստ մանենցին բառ առ բառ կետ ու առ բառ ըստու բառ, ի բառ յետուու գրու Ետան Սպարդ Սպարդի վարդացած Սպարտ համենցւու: ի թթեսու Յամի Ետան 1795, ի զերչն դեկտեմբերի:

Հոս Անոսի իւլգարտաշեան, վարդապետ Միհի թարթան եւ Մէծաւոր Անաց թթերտաեան եւ ժողովադաշտ Հայոց բնակիցու ի քաղզիսի:»

Բառ մէտաքրին մը մատենադարանն է, թիւ 64 թ, Ամբողջական ուրիշ առթիւ կը հրատապէն: բառուու բառուու այս ծանուցում:

5.

[Cod. Arm. 5.]

Ո-2 = 1631.

ԹՈՂԴԹԾ 289: — ՄԵծեռութիւն 20x16 սմ. — ԳՈՐՈՒԹԻՒՆ մասիսն 14x10,5 սմ. — ՏՈՂԴ: 19: — Նիմիթ. Թուութ անիւն եւ ու որուու: — ԿԱՂՄ. փայտան կազմ կաշեանատ՝ ըստ արենենիա սաշավի սերբն կողմէ լաթապասու: — ՀԱՂԱՎԱՍԱՐ. մագրու. — ԳՈՐ. ուրուզի մծիւ եւ կոչու: — ԽՈՐԱՎՈՒՐ. վծրուսկոր եւ սկզբնաւունի կարուիւ, սեղ տեղ ալ կասոյու: Միհին թոր. 209 ամէն տոր սիմու սկիզբն լուսնաթագան ՀՈՒՍՈՒՅ անդաւու համար մէջ նշանակուած է հատածանուզ (Ա. թ. 9. եւն:): Խորիս թղ. Յո. Յու կամ միասն: Առաջին գրեր մէջ ԶԱՐՈՎԱԿԻ, առաջին սուրբ կարուիւ եւ կողուու կասպասու: Բայց թղ. 209—231 կը ասկի այս ամէնն: — ՀՈՒՍՈՒՅ վայս սիւթեռ նշանակուած ն: «ՅԱԿԱ, զորց կամ թղ. Յո. Յու—Յո. ՊԵՂԱՎՈՒՐ կամ ՅԱԿԱՄԱՐԻ, թղ. (Յու—Յո. ՀԱՐՈՎԱԿԻ, պոդ ԱՍԿՈՎԱԿԻ: — ՅԵՎԱՐ. աւաշարանի կերպու, պոդ առաջաւու:»

ածին եւ տորք նիկոլայոսի սպանչելագործի: — ճիշ. թերեւս զրիւ: — ՑԻՀԱՍԱՎԱԿՐՈՂԻԹԻԽԻՆ. թղ. 383:

ԱՊԱԿԵԱՆԻ ՔԵՄԱՐԿՈՅ, յորում կան.

1. թղ. 2b. կանն Ծորժամ քրիստոնեան առնեա: — 2. թղ. 4a. կանն յորժամ տղայն ուժօրեայ լինի: — 3. թղ. 15b. կանն յորժամ տղայն ուժօրեայ լինի: — 4. թղ. 16a. կանն յորժամ քառասնօրեայ քրիստյեկենցի: — 5. թղ. 17b. կառոն պասկ առնելոյ: — 6. թղ. 25b. կանն Հազրդոր տարայ: — 7. թղ. 29b. կանն Զամենյան ննջեցեան Յուղարկել առ Քիհոտո: — 8. թղ. 52a. կանն է առորի իւեաց: Եւ ամսուն եւ տարէցայն: — 9. թղ. 56a. կանն յորժամ տղայ վաղնանի: — 10. թղ. 71b. կանն յորժամ կրօնաւոր վաղնանի: — 11. թղ. 79b. կանն Ոգեհանդիսան առնելոյ ննջեցւոց: — 12. թղ. 88b. կանն Տէրունական արքանել: — 13. թղ. 96a. կանն ննկարեալ եկեղեցի արքնել: — 14. թղ. 97b. կանն նախ առ Հինեւ: — 15. թղ. 116b. կանն Նաւակաստաց եկեղեցւոց Պէծել անօրինաց եւ շարժեալ սեղանյս: — 16. թղ. 125a. կանն Զարմախ սերբանց, զԸեղը եւ զննան առ Հինեւց: — 17. թղ. 129b. Աղամէք վասն Երաշտութեան: — 18. թղ. 130a. կանն Աւազան առ Հինեւց: — 19. թղ. 136a. կանն Խաչառու առնել: — 20. թղ. 141a. կանն Քրհօր արքնեւց: — 21. թղ. 144b. կանն Մէծի Հինգաշառութիւն Ունեածու առնել: — 22. թղ. 161a. կանն Զոհոր արքնել Յաւուր հնդգեան: — 23. թղ. 177b. կանն ի վրայ Քրհորց Յորժամ հեղմունչ ի նա: — 24. թղ. 179b. կանն ապաշխարոց արքնեւց: — 25. թղ. 190a. կանն Մէծի Եղիշ Զափաշաբարոցով արձակելց: — 26. թղ. 205b. կանն Եղայրակցութեան: — 27. թղ. 208b. կանն Խաչոց արքնել: — 28. թղ. 210b. Կէթ արքնել: — 29. թղ. 211a. Արքնամթիւ Համար Աղանեաց: — 30. թղ. 211b. կանն Յորժամ տնեն էկեղեցց: — 31. թղ. 212b. Արքնութիւն Սկյ և Մարգարի: — 32. թղ. 214a. Արքնութիւն Գորբունոց և գաստառկաց սուրբ սեղան արքնեւց: — 33. թղ. 216b. կանն Խոնչ արքնել: — 34. թղ. 217a. կանն Նորպակերդ գիւղ արքնել: — 35. թղ. 218b. կանն Ժամհար և զանկակ արքնեւց: — 36. թղ. 220b. Արքնութիւն ննջօրծնէ: — 37. թղ. 223b. Անդամերէջէն հնաս արքնեւց Վարդադր կամ սեղանյ ծանկոցի: — 38. թղ. 228a. կանն Պատիկը արքնեւց: — 39. թղ. 231a. Ժամատուն արքնել: — 40. թղ. 237a. կանն նկարեալ եկեղեցի արքնեւց: — 41. թղ. 240a. Հիմարէկը: — 42. թղ. 253a. Նորին Նաւակաստաց յեկեղեցս կանն արքնութեան եկեղեցց: — Կը առեւ միշել թղ. 282a.

ՑԻՀԱՍԱՎԱԿՐՈՂԻԹԻԽԻՆ. թղ. 283a. “Փառք ամենասուր Երրորդութեան . . . Որ ես կարզաւթիւն սկար յաձին իմց մերա մարքան գրիս յանդ Եւ յարաւ հասամել պա ուուր գրոց որ իշ ճոյ ճոյ ճոյ լոյ: Արդ եղեւ զաւ ուուր զանձարանին ի թիւմբարեան թիւ: Հայոց: թիւ: Եւ Հոկեմերէ ժեւ: Զնամք մզաներէ եւ անհման գրի Գրիգոր Քահանանցի պրյա Անտրէսանի . . . բայց գրեցաւ ի յաշարհու

ի լէցաց: ի քաղաքն կամենին ընդ հովանեա ուուրը ասուսածածնենին եւ սուրբ նիկօլայոսի պանկլագործի: ի Հայրապետութեան Հայոց Տեսան տէր Մոլուսին: Եւ ի Բագաւորութեան երրորդ զիկնանգին: Աղակէմ զնել . . . յիշէնիք . . . զնուզըն իմ վԱնդրեա հանգեր մզրան իմուլ յԱննայի . . . յ Միհենցին իբերը գեա եւ կը կրկն երկար բանիւք եւ ստանաւոր զութեամբ մը որ կը վերջնայ պապէն:

Չերքս մեռնի եւ հոյ դառնա:

Մուխեր փոշ գաղփանա:

Գիրս յիշանակ առ ձեզ մնա:

Թէպէս նուզոր է զիր սորա:

Այլ գեր ընթեց ով գիտենա:

Երբ սովորի եւ հմանա:

Ուր ընթերնուք օրսիք է ունա:

Թիւեցէք առ տէր զգնող սորա:

Զգրէտու անուն մզօք լինել ծառայ:

Հման թիւ 16. Ցիշաստակարութիւն 3:

(Հարուսանիւլի:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԺՈՎԱԿՆԵՐԻ

ԵՒ ՊՈԼԾՈՒԹԻՈՑ ՀԱՅ ԿՈՂԾՈՎԱԿՆԵՐԻ

Ռաբեալ տարի Խնեմոր Տամ (Demeter Dan) ուղիւն բանաստեղին “Հնուսովից լուսորդն”, մէջ (Czernowitz Zeitung, 1890 Nr. Nr. 81, 86, 95, 101, 104, 116, 122, 129, 137, 141, 145, 147) ընդարձակ յօդուած մը զոած է զերանիւնէն մզուակ Պոլովինայի Յուղամաւր այս զափականութեան պատմութեան վրայ, որ եւ նոյն տարին ապահնին տպագութեամբ լոյս մտաւ այս վրանազոյն: “Անբնանան Կար ի Պոլովինա”: (Die orientalischen Armenier in der Bukowina.)

Ցախաշանէ եւ ներածութիւն մ՛տնեւ, որ մզի համար մոռպարութեան արժանի սան ըն ըովանդակի, կը նօսի ննիսանի ննիսեան երեւ նիւթեռու պարա. 1. Պատութիւնին արենելնան Հայոց ի Պոլովինա: 2. Պուղովինայի արենելնան Հայոց կօսնական առածայսպատճեննեն ու տոլորութեաններ: 3. Պոլովինայի արենելնան Հայոց աշխարհական բարին ու սկզբութիւններ: Ծննդանեւութ նրես բարկացեալ այս յօդուած շառ նոր տեղենութեններ կու տայ մեջ, մատաւան շառ նոր տեղենութեններ կու տայ մեջնան ինամիշ քաղած է այլնալ մզուակ լոյս առ տեսած զրութեններ:

Այս հնաբարութիւնն կը ներայացնական գործյա ամրոշական թարգմանութեանն կը ներայացնական մը ընթերցողներն: Միայն բանի մը կտորներ է բաց թողու պատշաճանառան նոր այլնալ նկասումներով: Մնը կոտնեն ալ բանի ի յաշատակարածութ ամեցնանով, հնամանին սպազութեան մը պատմական առ ամեցնանով աւելի տաւ կը պատես ուսումնակիրեւութ:

1.

Պատմութիւն Պոլովինայի արենելնան Հայոց:

Այլք շատ կանուխ ժամանակաւ հաստատուած ուուած եւ ասուած ննարիխական կայսրութեան երկիրներն, եւ ի մասնաւորի ի լէ հաստա:

